

PERTTI J. ANTONEN

Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΜΕΣΑ
ΑΠΟ ΤΗ ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ

Μεταμοντερνισμός και έθνος-κράτος
στην επιστήμη της λαογραφίας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μιχάλης Γ. Μερακλής

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Γιώργος Χ. Κούζας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής άδειας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Το βιβλίο εκδίδεται με την υποστήριξη του Κέντρου Μελετών Καπλάνογλου (ΚΕ.ΜΕΛ.ΚΑ.).

Εκδόσεις Πατάκη – Θεωρητικές επιστήμες

Σειρά: «Λαογραφία: Κλασικές διεθνείς μελέτες»

Διεύθυνση σειράς: Μιχάλης Γ. Μερακλής & Μαριάνθη Καπλάνογλου

Pertti J. Anttonen, *Η παράδοση μέσα από τη νεωτερικότητα:*

Μεταμοντερνισμός και έθνος-κράτος στην επιστήμη της λαογραφίας

Τίτλος πρωτοτύπου: *Tradition through modernity: Postmodernism and the nation-state in folklore scholarship*

Μετάφραση: Γιώργος Χ. Κούζας

Διορθώσεις: Ελένη Μαρτζούκου

Σελιδοποίηση: Κωνσταντίνος Καπένης

Φιλμ, μοντάζ: Μαρία Ποινιού-Ρένεση

Copyright© Pertti J. Anttonen & Finnish Literature Society

Copyright© για την ελληνική γλώσσα, Σ. Πατάκης Α.Ε.Ε.Δ.Ε.

(Εκδόσεις Πατάκη), 2011

Πρώτη έκδοση στην αγγλική γλώσσα από τις εκδόσεις

Finnish Literature Society, Ελσίνκι, 2005

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη,

Αθήνα, Ιούνιος 2018

Κ.Ε.Τ. 7589 Κ.Ε.Π. 498/18 ISBN 978-960-16-5121-7

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ.

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΥΡΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ.

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος του Μ.Γ. Μερακλή για την ελληνική έκδοση	11
Προλογικό σημείωμα του μεταφραστή	19
Πρόλογος του Pertti J. Anttonen για την ελληνική έκδοση	23
Πρόλογος	27
Μια σύντομη εισαγωγή	35

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΜΗ ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Λαϊκός πολιτισμός, νεωτερικότητα και μεταμοντερνισμός: Μια θεωρητική συνόψιση	45
Τι είναι ο μεταμοντερνισμός;	45
Φαινομενολογική ερμηνευτική και η κοινωνική κατασκευή της πραγματικότητας	50
Πολιτική, ποιητική και αναστοχασμός	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η παράδοση εντός και εκτός της νεωτερικότητας	68
Νεωτερικό και παραδοσιακό – Σχήμα οξύμωρο και όροι αντιτιθέμενοι;	68
Οι χρονικοί Άλλοι της νεωτερικότητας	76
Η παράδοση ως ετερότητα της νεωτερικότητας	81
Η παράδοση ως υπόδειγμα και πρότυπο	86

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ο λαϊκός πολιτισμός στον μοντερνισμό	97
Υπέρ και κατά του νεωτερικού	97
Το παράδοξο της νεωτερικότητας	103
Η κοινωνιολογία ως η επιστήμη της νεωτερικότητας . .	110
Το παράδειγμα της απώλειας στις λαογραφικές σπουδές	115
Η ματιά του συλλέκτη	122
Ο λαϊκός πολιτισμός ως λογοτεχνία	128
Η αναζήτηση μιας χαμένης κοινότητας	137
Ο λαϊκός πολιτισμός στη νεωτερικότητα	144
Ο λαϊκός πολιτισμός ως αμφισβήτηση	157

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η κατασκευή της μετανεωτερικότητας	161
Από την υπεράσπιση του νεωτερικού στην αντίθεση στο νεωτερικό	161
Από την αντίθεση στο νεωτερικό στην υπεράσπιση του νεωτερικού	165

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΑΡΑΔΟΣΗ, ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΘΝΟΣ-ΚΡΑΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Ο λαϊκός πολιτισμός ως εθνικοποιημένες αρχαιότητες	177
Ο εθνικισμός ως εδαφικός συμβολισμός και έλεγχος . .	182
Ένα ζήτημα εξουσίας και νομιμοφροσύνης	187
Το τοπικό και το διατοπικό	190
Ένας επιστημονικός κλάδος με εθνικό πρόγραμμα . . .	194
Αντινεωτεριστές υπέρ της νεωτερικότητας	205

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Παράδοση και πολιτική ταυτότητα	212
Προς μια ευρωπαϊκή συνείδηση και μια ευρωπαϊκή ταυτότητα	221
Η πολιτισμική ταυτότητα ως πολιτική ταυτότητα	226

Λαογραφία, ταυτότητα και πολιτική	231
Το έθνος και το κράτος	241
Η προκατάληψη για το τοπικό	248
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	
Παγκοσμιοποίηση και εθνικισμός	252
Το παγκόσμιο πλαίσιο	254
Παγκόσμια οικονομία και πολιτική	257
Το παγκόσμιο και το εθνικό	264
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8	
Πολιτισμική ομοιογένεια και εθνική ενοποίηση μιας πολιτικής κοινότητας	274
Κοινή γενετική κληρονομιά	286
Γλωσσική και πολιτισμική σχέση	293
Οι Καρελιανοί ως Φινλανδοί αλλά και ως μη Φινλανδοί	304
Η έμφυτη ενότητα στην προϊστορία	315
Η συμβολική έλλειψη ταξικής ιεραρχίας και η ελίτ ως ετερότητα	324
Ένα διαιρεμένο έθνος;	333
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9	
Λαϊκή παράδοση, ιστορία και «η ιστορία της Φινλανδίας»	340
Ένα υπόδειγμα για την κατασκευή του έθνους	344
Η λαϊκή παράδοση ως πολιτισμός του «λαού»	352
Η γλώσσα και η πολιτισμική στροφή προς την Ανατολή	363
Η ιστορία και η περιφέρεια ως προϋποθέσεις για την ύπαρξη του έθνους	371
Η ιστορία της Φινλανδίας την καθιστά μια νεωτερική χώρα	381
Σημειώσεις	389
Βιβλιογραφία	395
Ευρετήριο κύριων ονομάτων	445

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ Μ.Γ. ΜΕΡΑΚΛΗ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Το βιβλίο του σύγχρονου Φινλανδού, διεθνώς γνωστού λαογράφου Pertti J. Anttonen έχει το πλεονέκτημα να ικανοποιεί όποιον ενδιαφέρεται για την κατά το δυνατόν καλύτερη γνώση ορισμένων εννοιών των επιστημών του ανθρώπου όπως «παράδοση», «νεωτερικότητα», «μετανεωτερικότητα», «προφορικότητα», «έθνος-κράτος» και άλλες συναφείς.

Εκδεδωμένο το 2005, κανονικά άρχισε να το προετοιμάζει από την αρχή της δεκαετίας του 1990, με επανειλημμένες τροπές της σκέψης του και συνεχή εμπλουτισμό των γνώσεών του, με διεθνείς επαφές, συζητήσεις, συμμετοχές σε συνέδρια και άλλες επιστημονικές συναντήσεις που του χάρισαν μια άκρως εντυπωσιακή ενημέρωση για το θέμα, όπως φαίνεται στον πρόλόγό του.

Ίσως στην προσπάθειά του να παρουσιάσει όλες τις εκδοχές, συχνά διαφορετικές ή και αντίθετες, που έχουν διατυπωθεί, μπορεί να φανεί ότι συναινεί και με προτάσεις με τις οποίες εντούτοις πιο πολύ διαφωνεί. Γι' αυτό είναι σκόπιμο ο χρήστης του έργου να το αναγνώσει προσεκτικά.

Η ατυχία είναι ότι για λόγους ευεξήγητους (*graeca sunt, non leguntur*) απουσιάζει η ελληνική λαογραφική βιβλιογραφία. Η πεποίθησή μου είναι ότι, αν υπήρχε η δυνατότητα γνωριμίας του και με την ελληνική επιστημονική

λαογραφία, ο Anttonen θα την ελάμβανε σοβαρά υπόψη του.

Η ελληνική λαογραφία ατύχησε και για έναν άλλο λόγο, γιατί κατά κάποιον τρόπο την εκπροσώπησε αυτόβουλα ο Αμερικανός κοινωνικός ανθρωπολόγος Michael Herzfeld, ο οποίος, όπως γράφει ο Anttonen βασισμένος σε λόγια εκείνου, «ανέλυσε» (ο Herzfeld) τη θέση του ότι «οι εθνικιστές στην Ελλάδα του 19ου αιώνα, μεταξύ αυτών και όσοι δημιούργησαν τον επιστημονικό κλάδο της λαογραφίας, αναζητούσαν ίχνη αρχαίας κληρονομιάς προκειμένου να αποκτήσουν ιστορικά ερείσματα για τη δημιουργία του έθνους [οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι από εμένα]» (σελ. 349). «Ίχνη» λοιπόν ο διάσπαρτος σε όλο τον ελληνικό χώρο κόσμος των αγαλμάτων, των υπαίθριων θεάτρων, όπου δίνονταν οι παραστάσεις των αρχαίων δραμάτων και κωμωδιών του Αισχύλου, του Ευριπίδη, του Σοφοκλή, του Αριστοφάνη, των οποίων τα «ίχνη» αναζητούσαν οι εθνικιστές του 19ου αιώνα, των ναών που τους είδε στην περιήγησή του στην Ελλάδα ο Παυσανίας και τους περιέγραψε λεπτομερειακά τον 2ο μετά τον Χριστό αιώνα. Δε γνώριζε λοιπόν ούτε τον Ηρόδοτο του 5ου πριν από τον Χριστό αιώνα, που έδωσε στην πασίγνωστη *Ιστορία* του για τους Μηδικούς Πολέμους, με το ουσιαστικοποιημένο επίθετο «Ἑλληνικόν», τον ορισμό του έθνους, πως είναι «ὁμόγλωσσον» και ομόθρησκο και με «θεῶν ἰδρύματά τε κοινά» και «ἤθεά τε ὁμότροπα». Και το έθνος αυτό επιβίωσε στους μακρούς αιώνες της Τουρκοκρατίας, ακλόνητα ετερόθρησκο-ορθόδοξο απέναντι στο μουσουλμανικό κράτος.

Για το ελληνικό έθνος δεν ετέθη ζήτημα εξαφάνισής του, ώστε να προκύψει στον χώρο του ένα νέο έθνος. Ο Αυστριακός ιστορικός Jakob Philipp Fallmerayer υποστήριξε ότι οι Έλληνες υπήρξαν ένα ενιαίο έθνος, το οποίο όμως απώλε-

σε την εθνικότητά του κατά την κάθοδο των Σλάβων στην Ελλάδα (7ος αιώνας), συμπεριλαμβανομένης της νοτιοανατολικής έκτασής της, άρα και του ελληνικού (βυζαντινού) χώρου. Και οι Έλληνες εκσλαβίστηκαν. Τα επιχειρήματα του Fallmerayer αποδείχτηκαν εσφαλμένα. Άλλωστε ο ίδιος αργότερα υποστήριξε ότι γύρω στο 1000 οι Έλληνες επανέκτησαν την εθνική συνείδηση (ένας μελετητής του μιλά για *Rehellenisierung*) και στράφηκαν προς την εκχριστιανισμένη από τον 9ο αιώνα Ρωσία.* Ο ίδιος μιλούσε στα *Αποσπάσματα* του για τον «ελληνοσλαβικό κόσμο της Μόσχας» («gräko{-slawischen Moskowitertum»). Ο Fallmerayer κανονικά στρεφόταν εναντίον των Γερμανών λογίων οι οποίοι έτρεφαν μάταιες προσδοκίες από την οιονεί ανάσταση αρχαίων Ελλήνων, που θα αποκαθιστούσαν δήθεν το πρότυπο της αρχαίας αθηναϊκής δημοκρατίας, αδιαφορώντας για τον μόνο τότε πραγματικό κίνδυνο εξ Ανατολών, εξαιτίας των επεκτατικών βλέψεων της τσαρικής Ρωσίας. Ο εκδότης των *Αποσπασμάτων* του (1963) Hermann Reidt έγραφε ειρωνικά πως η προσδοκία εκείνων των λογίων ήταν μια «γερμανική ρομαντική Νεφελοκοκκυγία», παίρνοντας την τελευταία λέξη από τους *Όρνιθες* του Αριστοφάνη.

Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου («Παράδοση, νεωτερικότητα και το έθνος-κράτος»), στο κεφάλαιο 5, ο τίτλος είναι «Ο λαϊκός πολιτισμός ως εθνικοποιημένες αρχαιότητες». Υπάρχουν περιπτώσεις «εθνικοποιημένης αρχαιότητας», και μια τέτοια είναι η ελληνική, κάτι που αφορά και τη γλώσσα, την οποία οι «γενετιστές» προσθέτουν ως τεκμήριο εθνικότητας. Αλλά στον ελληνικό χώρο δεν υπήρ-

* Βλ. Μ.Γ. Μερακλής, «Ο Φαλμεράγιερ και η ελληνική λαογραφία», στο *Ένας κόσμος γεννιέται. Η εικόνα του ελληνικού πολιτισμού στη γερμανική επιστήμη κατά τον 19ο αιώνα*, Αθήνα: Ακρίτας, 1996, σελ. 269-276 και 383.

ξε τέτοια γλωσσική αμφισβήτηση. Η λαϊκή (δημοτική) και λόγια (καθαρεύουσα) γλώσσα, που χώρισε στα δύο κάποτε τους Έλληνες, στα νεότερα χρόνια (τέλη 19ου αιώνα και εξής) συνέθετε μιαν άλλη κατάσταση, κοινωνική, με κάθετη διάταξη, εξάπαντος όμως ενδοεθνική, και με συνέχεια. Οι λέξεις «λαός», «έθνος» είναι ομηρικές ήδη. Έως σήμερα.

Ο Anttonen έχει την επιστημονική εντιμότητα, μιλώντας εκτενώς για τη Φινλανδία, να επισημάνει τις μεγάλες δυσκολίες που υπήρξαν στη διαμόρφωση της φινλανδικής εθνικότητας, καθώς και η γλωσσική διάταξη δεν ήταν κάθετη, αλλά οριζόντια. Το γλωσσικό ζήτημα απασχόλησε τους Φινλανδούς εθνικιστές έντονα. Έτσι μεταξύ άλλων υπήρχε ανάμεσα στους εθνικιστές η εμμονή «να θεωρούνται “πραγματικοί” Φινλανδοί μόνο οι φινλανδόφωνοι» (σελ. 295). Χαρακτηριστική είναι αυτή η παρατήρησή του: «Η κατασκευή των Φινλανδών ως μιας εθνο-γενετικο-γλωσσικής κατηγορίας, ως ενός εθνικού οργανισμού ανάλογου με την οικογένεια [...] είχε [...] σοβαρές επιπτώσεις σε ό,τι αφορά τον τρόπο με τον οποίο έχει εννοιολογηθεί η εθνοτική πολυμορφία στη Φινλανδία» (σελ. 297). Αλλά αυτή δεν ήταν η μόνη προϋπόθεση της «φινλανδικότητας». Μια μάλλον πολύπαθη ομάδα του πληθυσμού, οι Σάαμι, αποκλείονται από το γνήσιο φινλανδικό έθνος γιατί υπήρξαν νομάδες, και μόνο οι γεωργοί-καλλιεργητές της γης είχαν ιστορία και πολιτική οργάνωση, δύο πράγματα που θεωρούνταν σημάδια ότι μπορούν να έχουν εθνική υπηκοότητα.

Επανέρχομαι στην ελληνική λαογραφία με αφορμή την έννοια του έθνους-κράτους, την οποία πολλοί μελετητές της ιστορίας αντιστρέφουν και την κάνουν κράτος-έθνος. Παρατηρώ ότι ο Anttonen στη σχετική ανάλυση αποσυνδέει τις δύο λέξεις (γράφει «έθνος» και «κράτος»), ενώ προτάσσει το έθνος και δεύτερο τοποθετεί το κράτος, ώστε να τονι-

στεί, όπως νομίζω, η ιδιαιτερότητα των δύο αυτών οντοτήτων. Το έθνος είναι κάτι ασυγκρίτως διαρκέστερο από το κράτος. Το κράτος δεν είναι δύσκολο να καταργείται, όσο και να επανέρχεται, όχι σπάνια και με άλλη μορφή. Η αντιστροφή «κράτος-έθνος» παραπέμπει, κατά την ερμηνεία κάποιων ιστορικών που ακολουθούν τον ξένο (γαλλικό) Διαφωτισμό (αγνοούν ότι υπάρχει καθεαυτόν και ελληνικός Διαφωτισμός της ίδιας εποχής), στη δημιουργία ενός κράτους αρχικά, το οποίο «κατασκευάζει» στη συνέχεια μιαν εθνικιστική «ιδεολογία». Οι Διαφωτιστές αυτοί επιδιώκουν με κάθε τρόπο να σβήσουν από την ιστορία (χωρίς τεκμήρια) την ύπαρξη ενός έθνους που, κατ' αυτούς, δεν υπήρξε.*

Η ελληνική λαογραφία πιστεύει στην ιστορικότητα του ελληνικού έθνους. Αλλά δεν είναι αρχαιόπληκτη, όπως κάποιιοι, χωρίς τεκμηρίωση πάντα, υποστηρίζουν. Εδώ και μισό και πλέον αιώνα παρακολουθεί τα κοσμοϊστορικά γεγονότα που διεθνώς συμβαίνουν. Και πρώτιστα την ορμητική αστικοποίηση της κοινωνίας μας, σε μια ίσως αλληλένδετη σχέση προς την ολοένα επεκτεινόμενη παγκοσμιοποίηση του ανθρώπινου πολιτισμού. Η ελληνική λαογραφία πέρασε στον αστικό χώρο, στην πρωτεύουσα και τις μικρές και μεγάλες πόλεις της χώρας, διαμορφώνοντας τον αστικό κλάδο της.

Ο Anttonen αναφέρει ως θετικό παράδειγμα την αμερικανική λαογραφία, της οποίας το κατεξοχήν αντικείμενο είναι η ανάδειξη των αξιών του παρελθόντος, του προβιομηχανικού πολιτισμού, για να βοηθήσει τον σύγχρονο άνθρωπο στα αδιέξοδά του. Ο Henry Glassie σημειώνει ότι η αμερικανική λαογραφία είναι μια ηθική φιλοσοφία με κύρια αρετή της το ότι «είναι φορτισμέν[η] με αξίες, γεμά-

* Βλ. Μ.Γ. Μερακλής, *Λαϊκός πολιτισμός και νεοελληνικός Διαφωτισμός*, Αθήνα: Παπαζήσης, 2007.

τ[η] από απόψεις για το πώς θα έπρεπε να ζούμε στον κόσμο» (σελ. 142).

Προσωπικά δέχομαι την παρουσία (τη θεωρώ μάλιστα σκόπιμη) και μιας στοχαστικής διάστασης στην επιστήμη μας – χωρίς ξηρές και άκαμπτες και εν πολλοίς ασαφείς θεωρίες. Το κατηγορήμα πάντως του «ηθικού» θα οδηγούσε σε κάτι που προσιδιάζει σε χριστιανικό κήρυγμα.

Η ελληνική λαογραφία αντιλαμβάνεται τον χρόνο ως ένα συνεχές, μέσα στο οποίο διαμορφώνονται νοοτροπίες, συντελούνται τα έργα των ανθρώπων, ενώ αλληλοεισδύουν παρόν και παρελθόν στην εξελικτική διαδικασία, παρ' όλα όσα πολλοί υποστηρίζουν για τον δυναμισμό και την αυτεξουσιότητα της πολιτισμικής προόδου. Γι' αυτό είναι σκόπιμο να μελετάται η παρούσα ζωή των αγροτικών κοινοτήτων, όπου λαμβάνει χώρα μια διείσδυση, ώσμωση μεταξύ αυτών που ήσαν και αυτών που γίνονται εκεί. Παραδείγματα αυτού του φαινομένου αποτελούν οι διδακτορικές διατριβές *Το Καναλάκι της Πρέβεζας. Μεταβολές στην πολιτισμική συμπεριφορά των κατοίκων μιας ηπειρωτικής κοινότητας κατά την εικοσαετία 1965-1985* (1989) του Δ. Ράπτη, *Η λατρεία και η θρησκευτική συμπεριφορά των κατοίκων της Σάμου* (1992) του Εμμ. Βαρβούνη, *Ανάμεσα στο αστικό κέντρο και τις τοπικές κοινωνίες. Οι σύλλογοι της επαρχίας Κόνιτσας στην Αθήνα* (1998) της Ρέας Κακάμπουρα, *Εφημερίδες και λαογραφία. Η ταυτότητα μιας ναξιακής εφημερίδας* (2000) του Μανόλη Σέρρη κ.ά.

Το εν λόγω φαινόμενο περιγράφεται και εξετάζεται με τον σαφέστερο δυνατό τρόπο, χωρίς να γίνεται κατάχρηση νεόκοπων όρων, ιδιαίτερα της μετανεωτερικότητας, που συσκοτίζουν την πραγματική ουσία των μεταβολών, είναι όμως à la mode.

Ο Anttonen, νομίζω, δεν εκτιμά ιδιαίτερα τις εξεζητημένες επινοήσεις των διαφόρων κατασκευαστών, ακόμα και

στο σοβαρό θέμα της εθνικότητας και του κράτους-έθνους, φρονώντας ότι σε τελευταία ανάλυση η θεμελιώδης αλήθεια έγκειται στην «κοινή γενετική κληρονομιά». Και με βάση αυτή την αλήθεια επισημαίνει ότι «δεν υπάρχει σημαντική διαφορά μεταξύ του “φινλανδικού γονότυπου” και των γενικών χαρακτηριστικών άλλων ευρωπαϊκών λαών» (σελ. 291), όπως ορισμένοι αντίθετα υποστηρίζουν.

Τον τίτλο του βιβλίου του Anttonen αποτελεί η φράση που κλείνει και την εισαγωγή του, *Η παράδοση μέσα από τη νεωτερικότητα*, που, καθώς νομίζω, δηλώνει ότι μέσα στη νεωτερικότητα θα εντοπίζονται και στοιχεία-δεδομένα της παράδοσης. Γι' αυτό και η απόλυτη απόρριψη της παράδοσης είναι εντελώς αντιεπιστημονική.

Το βιβλίο εκδόθηκε από τη Finnish Literature Society, στη σειρά *Studia Fennica Folkloristica*. Πιστεύω ειλικρινά ότι η Φινλανδία ήταν και παραμένει ένα άπαρτο κάστρο της επιστήμης της λαογραφίας.

Μ.Γ. Μερακλής
Ομότιμος καθηγητής Λαογραφίας
Πανεπιστημίου Αθηνών

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗ

Η μετάφραση ενός βιβλίου αποτελεί οπωσδήποτε μια γοητευτική πρόκληση, αλλά παράλληλα και μια μεγάλη ευθύνη: πρόκληση για τον μεταφραστή, ο οποίος πρέπει να δαμάσει και στην ουσία να σμιλέψει ένα κείμενο που γράφτηκε σε μια προγενέστερη –αν και όχι πολύ μακρινή– χρονική περίοδο, σε μια γλώσσα διαφορετική, και το οποίο αναφέρεται σε μιαν άλλη χώρα, με μια διαφορετική ιστορία και έναν άλλο πολιτισμό· ταυτόχρονα όμως η μετάφραση ενός επιστημονικού έργου αποτελεί και μια μεγάλη ευθύνη, καθώς ο μεταφραστής πρέπει να αποδώσει τη θεωρητική σκέψη του συγγραφέα κατά τρόπο πιστό, αλλά όχι «τεχνητό» και άκαμπτο, ώστε να καταστεί αντιληπτή και σε ένα ευρύτερο κοινό, και όχι αποκλειστικά και μόνον σε ένα επιστημονικό κοινό.

Πέρα από το κλασικό στις μεταφραστικές εργασίες δίλημμα για την πιστή ή την πιο «ελεύθερη» απόδοση του νοήματος στην ελληνική γλώσσα, βρέθηκα εξ αρχής αντιμέτωπος με μια σειρά ζητημάτων που έχουν σχέση με την ίδια τη φύση του βιβλίου. Όπως και ο ίδιος ο συγγραφέας δηλώνει στον πρόλόγο του, το συγκεκριμένο έργο δεν έχει έναν ενιαίο χαρακτήρα: πρόκειται για ένα βιβλίο που κάθε κεφάλαιό του γράφτηκε σε διαφορετική χρονική φάση και με διαφορετική στόχευση. Επιπλέον το βιβλίο χωρίζεται σε

δύο μεγάλα μέρη: Το πρώτο μέρος, με τίτλο «Η νεωτερικότητα του μη νεωτερικού», εστιάζει κατά κύριο λόγο σε ζητήματα θεωρητικά. Το δεύτερο μέρος, με τον τίτλο «Παράδοση, νεωτερικότητα και το έθνος-κράτος», αναφέρεται κυρίως στην ιστορία και τον λαϊκό πολιτισμό της Φινλανδίας. Έτσι εξαρχής βρέθηκα αντιμέτωπος με μια σειρά επισημονικών όρων – συχνά αμετάφραστων μέχρι σήμερα στην ελληνική γλώσσα –, αλλά και με πλήθος ονομάτων, τοπωνυμίων, ονομασιών εθνοτικών ομάδων, ακόμα και αντικειμένων από άλλους πολιτισμούς που έπρεπε αφενός να μεταφερθούν στην ελληνική γλώσσα, και αφετέρου η μετάφρασή τους να χαρακτηρίζεται από μια ενιαία μορφή που θα διευκολύνει τον αναγνώστη του βιβλίου. Γνωρίζοντας καλά ότι η μετάφραση δεν είναι απλώς μια μηχανική μεταφορά λόγου και νοημάτων από τη μια γλώσσα στην άλλη, αλλά στην ουσία μια δημιουργική ανασύνθεση, κατά την οποία όμως ο μεταφραστής έχει ευθύνη να μην ξεφεύγει από τον λόγο του συγγραφέα, ακολούθησα τα εξής βήματα:

Όσον αφορά τα κύρια ονόματα, και κυρίως τα ονόματα επιστημόνων, φιλοσόφων ή στοχαστών, αυτά αποδίδονται με λατινικούς χαρακτήρες. Αν και αρχικά είχα σκεφτεί τη μεταγραφή τους στα ελληνικά, τελικά διαπίστωσα ότι η ύπαρξη μεγάλου αριθμού φινλανδικών, σουηδικών κτλ. ονομάτων περισσότερο θα δυσχέραινε την ανάγνωση παρά θα καθιστούσε το κείμενο ευκολότερο στον αναγνώστη. Αντίθετα, ονόματα χωρών, πόλεων, χωριών, τοπωνυμίων, εθνοτικών ομάδων μεταγράφηκαν στα ελληνικά.

Τώρα, όσον αφορά το ζήτημα των όρων, τα πράγματα είναι σαφώς πιο πολύπλοκα. Όπως θα αντιληφθεί και ο αναγνώστης, το πρώτο μέρος του βιβλίου κινείται σχεδόν αποκλειστικά σε ένα επίπεδο θεωρητικού λόγου γύρω από τη νεωτερικότητα, τη μετανεωτερικότητα και τον μεταμοντερνισμό· και οπωσδήποτε αυτό αποτελεί και το δυσκο-

λότερο κομμάτι του όλου έργου. Κατά τη μετάφραση και την επεξεργασία της ξανά και ξανά, σε συνεργασία με την επιμελήτρια και τους διευθυντές της σειράς, προσπάθησα αυτό το πυκνό σε νοήματα και συχνά δυσνόητο, λόγω της θεωρητικής του φύσης, πρώτο μέρος να γίνει όσο το δυνατόν πιο εύληπτο από τους αναγνώστες. Εξαρχής είχα υπόψη μου ότι στα ελληνικά, εδώ και κάποιες δεκαετίες, μια επιστημονική ορολογία υπάρχει ήδη διαμορφωμένη, από μεταφράσεις λαογραφικών και ανθρωπολογικών έργων, λόγω και της ανάπτυξης που γνώρισαν οι επιστήμες της λαογραφίας και της ανθρωπολογίας στη χώρα μετά τη δεκαετία του 1970. Σε όποιες περιπτώσεις λοιπόν υπήρχε ήδη ανάλογη καθιερωμένη εκδοχή του όρου στα ελληνικά, καταβλήθηκε προσπάθεια να διατηρηθεί. Όμως και αυτό το υπάρχον μεταφραστικό «οπλοστάσιο» συχνά δε στάθηκε επαρκές εξαιτίας του πυκνού και συχνά περίπλοκου λόγου του συγγραφέα. Έτσι σε άλλες περιπτώσεις υπήρξε είτε μια περιφραστική απόδοση των όρων στα ελληνικά, ιδίως όταν επρόκειτο για φράσεις που δεν έχουν ένα νοηματικό ισοδύναμο στην ελληνική γλώσσα, είτε ακόμα και η δημιουργία νεολογισμών, ούτως ώστε συχνά όροι αμφίσημοι, ασαφείς και χωρίς συγκεκριμένο για τα ελληνικά δεδομένα νοηματικό περιεχόμενο να αποκτήσουν μεγαλύτερη σαφήνεια.

Στις σημαντικότερες πάντως περιπτώσεις, είτε των παγιωμένων λαογραφικών και ανθρωπολογικών όρων είτε των νεολογισμών, οι όροι παρατίθενται και στα αγγλικά μέσα σε αγκύλες, προκειμένου να έχει ο αναγνώστης μια όσο το δυνατόν πιο ξεκάθαρη εικόνα του λόγου του συγγραφέα.

Ολοκληρώνοντας αυτό το σύντομο σημείωμα, θα ήθελα να ευχαριστήσω για την ουσιαστική συνεργασία την επιμελήτρια της μετάφρασης Ελένη Μαρτζούκου, με την οποία για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα συνεργαστήκαμε

ώστε η μετάφραση να καταστεί όσο το δυνατόν πιο κατανοητή και εύληπτη από το ευρύτερο αναγνωστικό κοινό. Ευχαριστίες επίσης οφείλω για τη συνεργασία στον Άγγελο Κοκολάκη, υπεύθυνο του εκδοτικού τμήματος των Εκδόσεων Πατάκη. Τέλος, θα ήταν παράλειψή μου να μην ευχαριστήσω τους διευθυντές της σειράς Λαογραφία: Κλασικές Διεθνείς Μελέτες των Εκδόσεων Πατάκη, τον ομότιμο καθηγητή Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών Μιχαήλ Γ. Μερρακλή και την αναπληρώτρια καθηγήτρια Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών Μαριάνθη Καπλάνογλου. Και οι δύο πάντοτε στάθηκαν πρόθυμοι να επιλύσουν απορίες μου, ενώ μου προσέφεραν αφειδώλευτα τόσο τις γνώσεις τους, όσο και τον προσωπικό τους χρόνο για ζητήματα που προέκυπταν κατά τη διάρκεια της μετάφρασης.

Γιώργος Χ. Κούζας
Διδάκτωρ Λαογραφίας
Πανεπιστημίου Αθηνών

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ PERTTI J. ANTTONEN
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Είναι για μένα μεγάλη τιμή και χαρά παράλληλα να προλογίζω τη μετάφραση στα ελληνικά του βιβλίου μου *Η παράδοση μέσα από τη νεωτερικότητα: Μεταμοντερνισμός και έθνος-κράτος στην επιστήμη της λαογραφίας*. Το βιβλίο αναφέρεται κατά κύριο λόγο στη Φινλανδία και τη φινλανδική λαογραφία, αλλά –με βάση τις μελέτες διακεκριμένων ερευνητών, όπως του Michael Herzfeld και του Jonathan Friedman– και στη μελέτη της λαογραφίας στην Ελλάδα, καθώς ερωτήματα που αφορούν τη θέση της Ελλάδας στην ιστορία του ευρωπαϊκού πολιτισμού και την ευρωπαϊκή ταυτότητα είναι πάντοτε παρόντα – έστω και αν κάποιες φορές έχουν λάβει απλώς τη μορφή υποσημειώσεων. Η Ελλάδα και η Φινλανδία αποτελούν ενδιαφέρουσες περιπτώσεις χωρών για σύγκριση, με ομοιότητες όσον αφορά τον ρόλο του λαϊκού πολιτισμού και τη σημασία της επιστημονικής του μελέτης για τη δημιουργία του κάθε έθνους, αλλά με διαφορές σε ζητήματα γεωγραφίας, πολιτικής και ταυτοτήτων μέσα στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής νεωτερικότητας.

Όταν έγραφα τα διάφορα κεφάλαια του βιβλίου, στη δεκαετία του 1990 και στις αρχές της δεκαετίας του 2000, είχα βαθιά επηρεαστεί από τις θεωρίες της κοινωνικής κατασκευής της πραγματικότητας και από τις συζητήσεις για

τη μετανεωτερικότητα και τον μεταμοντερνισμό. Οι παραπάνω θεωρητικές συζητήσεις με ώθησαν να δω με άλλο μάτι τη μελέτη του λαϊκού πολιτισμού ως ένα πρακτικό, καθημερινό, αλλά και πολιτικό φαινόμενο. Σε αυτή τη νέα οπτική του λαϊκού πολιτισμού με επηρέασε και το έργο του Βρετανού κριτικού της τέχνης John Berger, που απεβίωσε πολύ πρόσφατα (Ιανουάριος 2017), με τον τίτλο *Ways of Seeing* [ελληνική μετάφραση: *Η εικόνα και το βλέμμα*], που εκδόθηκε πρώτη φορά το 1972 και ασχολείται με τους διαφορετικούς τρόπους θέασης των πραγμάτων στην τέχνη. Γοητεύτηκα επίσης από την αναμορφική τέχνη του 17ου αιώνα και την εξέταση του τρόπου οπτικής που πρότεινε: Κατεστραμμένες ή και πλήρως αλλαγμένες εικόνες μπορούν να καταστούν ορατές και αναγνώσιμες μόνο όταν τις βλέπουμε από μια συγκεκριμένη οπτική γωνία ή χρησιμοποιούμε κάποιο συγκεκριμένο αντικείμενο, π.χ. έναν καθρέφτη. Το εξώφυλλο στην πρωτότυπη έκδοση του βιβλίου μου *Η παράδοση μέσα από τη νεωτερικότητα* κοσμείται από το έργο του Fr. du Breuil «Κατοπτρικές αναμορφώσεις» του 1649. Το έργο αυτό πιστεύω ότι αποτελεί ένα καλό παράδειγμα για να αντιληφθεί ο αναγνώστης το πώς ασχολήθηκα με τους τρόπους με τους οποίους η παράδοση εξετάστηκε μέσα από το πρίσμα της νεωτερικότητας.

Επιπλέον ο μετασχηματισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από μια οικονομική κοινότητα, σε μια πανευρωπαϊκή οικονομική και πολιτική ένωση, με τις συνεπακόλουθες δραματικές αλλαγές τόσο στη σημασία των πολιτικών και πολιτισμικών συνόρων όσο και στη σύνθεση των εθνικών πληθυσμών, δημιούργησε το έδαφος όχι μόνο για νέες ευρωπαϊκές μυθολογίες, αλλά πολύ περισσότερο για νέες και καινοτόμες έρευνες των μυθολογιών αυτών. Για εμένα προσωπικά η μελέτη του λαϊκού πολιτισμού και της ιστορικής διαδρομής του μέχρι σήμερα αποτελεί μια ζωντανή πρό-

κληση σε αυτή την ιστορική συγκυρία. Δεν ήταν μόνον το ιστορικό γεγονός της μεταμόρφωσης της Ευρώπης, αλλά και η γέννηση ενός νέου τύπου μετα-αποικιακής παγκοσμιοποίησης που έμοιαζε να υπονομεύει τα θεμέλια της ήδη διαμορφωμένης σχέσης του λαϊκού πολιτισμού με το έθνος-κράτος.

Σκοπός μου όμως δεν ήταν να εναντιωθώ στην ιδέα του έθνους-κράτους, ούτε πρέπει να εκλάβουμε το βιβλίο ως μια μετα-εθνικιστική αυτοκριτική στην επιστήμη της λαογραφίας, συγκρίσιμη με τη μετα-αποικιακή αυτοκριτική που έλαβε χώρα στο πεδίο της ανθρωπολογίας. Η κριτική ανάλυση των διαφόρων θεωρητικών απόψεων με οδήγησε στο να εξετάσω τις μυθοποιημένες αφηγήσεις του έθνους-κράτους, αλλά –για να είμαι ακριβής– ο μεταμοντέρνος τρόπος εξέτασης των πραγμάτων που ακολούθησα δεν έφτασε ως τον μετα-εθνικισμό από πολιτική άποψη. Αντί να θέσω ερωτήματα για τη νομιμότητα του έθνους-κράτους, προσπάθησα να αποδομήσω –ή καλύτερα να εξετάσω κριτικά– τις νεωτερικές αφηγήσεις οι οποίες συνέδεσαν τον λαϊκό πολιτισμό και τις προφορικές παραδόσεις με την κατασκευή του έθνους-κράτους. Σήμερα πλέον υπάρχει ομοφωνία μεταξύ των επιστημόνων πως αυτού του είδους οι αφηγήσεις θεωρούνται εντελώς παρωχημένες – εντούτοις υφίσταται ένα νέο κύμα κατασκευής της αφήγησης του έθνους από την πλευρά των λαϊκιστών. Και η σημασία της μελέτης του λαϊκού πολιτισμού και σε αυτά τα νέα κύματα κατασκευής της ιστορίας και της παράδοσης δε μειώνεται, ούτε στη σημερινή εποχή.

Ολοκληρώνοντας, θέλω να ευχαριστήσω όλους όσοι συνέβαλαν στη μετάφραση του βιβλίου μου στην ελληνική γλώσσα. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στους διευθυντές της σειράς, τον ομότιμο καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών και πρόεδρο της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας

Μιχαήλ Γ. Μερακλή και την καθηγήτρια Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών Μαριάνθη Καπλάνογλου. Επιθυμώ επίσης να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον μεταφραστή Γιώργο Κούζα, διδάκτορα Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, που έφερε εις πέρας το δύσκολο έργο της μετάφρασης. Τέλος, ευχαριστώ τόσο τις Εκδόσεις Πατάκη για το ότι συμπεριέλαβαν στις εκδόσεις τους το βιβλίο μου, όσο και τη Finnish Literature Society, τον αρχικό εκδότη του βιβλίου, για τη δημιουργική συνεργασία με τις Εκδόσεις Πατάκη όσον αφορά τα δικαιώματα της μετάφρασης του παρόντος έργου.

Järvenpää, Φινλανδία, Φεβρουάριος 2017

Pertti J. Anttonen

Καθηγητής Πολιτισμικών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Ανατολικής Φινλανδίας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το ανά χείρας βιβλίο πραγματεύεται τη σχέση μεταξύ της παράδοσης και της νεωτερικότητας, καθώς και το μοντέρνο της αντικειμενικής θέασης, της αναπαράστασης και της μελέτης του λαϊκού πολιτισμού και των προφορικών παραδόσεων. Το πρώτο μέρος εστιάζει αφενός στις έννοιες του μοντέρνου και της παράδοσης ως σύγχρονες έννοιες, και αφετέρου στη σύλληψη της λαογραφίας και στη μελέτη της ως μιας σύγχρονης επιστήμης. Το δεύτερο μέρος εξετάζει την πολιτική που ακολούθησε η λαογραφία σε σχέση με τον εθνικισμό και τον ρόλο που έπαιξε η λαϊκή παράδοση στη δημιουργία της ταυτότητας του έθνους-κράτους στη Φινλανδία.

Η πραγμάτευσή μου πάνω σε αυτά τα θέματα είναι προϊόν επιλεγμένων απόψεων για τον μεταμοντερνισμό και τον μεταμοντέρνο τρόπο σκέψης, θέματα επίκαιρα και, για ορισμένους κύκλους, ριζοσπαστικά στις αρχές της δεκαετίας του 1990, όταν παρακολουθούσα μεταπτυχιακά μαθήματα στο Τμήμα Λαογραφίας και Λαϊκής Ζωής του Πανεπιστημίου της Πεννσυλβάνια στις Ηνωμένες Πολιτείες και συνέγραφα τη διδακτορική μου διατριβή. Βέβαια κατανοώ ότι σήμερα, πάνω από δέκα χρόνια αργότερα, ο μεταμοντερνισμός μοιάζει ξεπερασμένη ρητορεία, αλλά θα μπορούσα να δικαιολογηθώ λέγοντας ότι έχω ένα ιστοριοδιφικό

ενδιαφέρον για τα μεταμοντέρνα θεωρητικά ζητήματα. Το πρώτο μέρος του βιβλίου χρησιμοποιεί σε μεγάλο βαθμό βιβλιογραφία από τη δεκαετία του 1980 μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1990, καθώς αρχικά συντάχθηκε για τη διατριβή μου. Την έχω χρησιμοποιήσει εδώ –αλλάζοντας σε κάποια σημεία τον ενεστῶτα σε αόριστο και προσθέτοντας νεότερες παραπομπές–, με την πεποίθηση ότι συνεχίζει να λειτουργεί ως θεωρητικός και ιστορικός ερευνητικός οδηγός στη συζήτηση για την πολιτική της λαϊκής παράδοσης στο δεύτερο μέρος, που ακολουθεί. Πιστεύω επίσης ότι πολλές από τις απόψεις που αναλύονται στο μέρος αυτό αναφορικά με τον μεταμοντερνισμό συνεχίζουν να αξίζουν τη μελέτη και την προσοχή. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στον τομέα των λαογραφικών σπουδών, που ποτέ δεν κορέστηκαν από τη μετανεωτερική κριτική του μοντερνισμού. Υπάρχουν ακαδημαϊκά περιβάλλοντα στα οποία «μετανεωτερικά» θέματα όπως π.χ. ο αναστοχασμός και η αναπαράσταση, καθώς και οι επιπτώσεις τους τόσο στην εθνογραφική όσο και στην αρχειακή έρευνα, δεν έχουν ακόμα ανακαλυφθεί.

Πέραν της διδακτορικής μου διατριβής, η έρευνα που διεξήχθη γι' αυτό το βιβλίο αρθρώνεται γύρω από τέσσερα διαφορετικά ερευνητικά προγράμματα και δίκτυα που όλα αφορούν την πολιτική της ταυτότητας και την κατασκευή των εννοιών της παράδοσης, της ιστορίας και της κληρονομιάς. Μερικά από αυτά έχουν άμεση σχέση με το θέμα του παρόντος βιβλίου, ενώ άλλα έχουν επίσης λειτουργήσει ως πλαίσιο για τη βελτίωση και την ανάπτυξη των παράλληλων ερευνών μου πάνω σε ένα πολύπλευρο και αμφιλεγόμενο στοιχείο της πολιτικής μυθολογίας και της πολιτισμικής κληρονομιάς στη Φινλανδία: την κατασκευή της βασισμένης στον φινλανδικό λαϊκό πολιτισμό αφήγησης της γέννησης του έθνους και του φόνου του υποτιθέμενου πρώ-

του ξένου επισκέπτη. Θα παρουσιάσω τα αποτελέσματα αυτής της μελέτης σε κάποια προσεχή έκδοση.

Το πρώτο από τα εκπαιδευτικά ερευνητικά μου προγράμματα και δίκτυα ήταν το «Europe and the Nordic Countries: Modernization, Identification, and the Making of Traditions and Folklore» («Η Ευρώπη και οι σκανδιναβικές χώρες: Εχμοντερνισμός, ταυτότητα και η δημιουργία των παραδόσεων και του λαϊκού πολιτισμού»), που ξεκίνησε το 1992 με εμένα ως επιστημονικό υπεύθυνο και χρηματοδοτήθηκε από το Σκανδιναβικό Ινστιτούτο Λαογραφίας. Οι εργασίες του ερευνητικού προγράμματος κορυφώθηκαν με την έκδοση του *Making Europe in Nordic Contexts* (*Η δημιουργία της Ευρώπης σε σκανδιναβικά συμφραζόμενα*, 1996), το οποίο επιμελήθηκα. Με την ευκαιρία, επιθυμώ να απευθύνω τις ευχαριστίες μου στα υπόλοιπα μέλη αυτού του ερευνητικού προγράμματος: τον Eyðun Andreasen στις νήσους Φερόες, τον Jan Garnert στη Σουηδία, τον Stein R. Mathisen στη Νορβηγία και τον Gísli Sigurdsson στην Ισλανδία.

Το δεύτερο διεθνές δίκτυο που με βοήθησε να προχωρήσω ακόμη περισσότερο την έρευνά μου ήταν το ερευνητικό πρόγραμμα «Εθνικοί ήρωες: Δόμηση και αποδόμηση», που χρηματοδοτήθηκε από το γαλλικό υπουργείο Πολιτισμού και τη Mission du patrimoine ethnologique στο Παρίσι, από κοινού με το L'Ecomusée du Creusot-Montceau (Λε Κρεσό, Γαλλία), το Deutsches Hygiene-Museum (Δρέσδη, Γερμανία) και τον Verein für Volkskunde (Βιέννη, Αυστρία). Το δίκτυο αποτελούσαν 30 περίπου ακαδημαϊκοί από όλη την Ευρώπη και τα βασικά του ερευνητικά ευρήματα παρουσιάστηκαν σε τρεις γόνιμες συναντήσεις το 1995 και το 1996 στο Λε Κρεσό (Γαλλία), στη Δρέσδη (Γερμανία) και στη Βιέννη (Αυστρία) αντίστοιχα. Οι εργασίες του ερευνητικού προγράμματος ολοκληρώθηκαν με την έκδοση του

βιβλίου *La fabrique des héros (Η κατασκευή των ηρώων)*, που επιμελήθηκαν οι Pierre Centlivres, Daniel Fabre και Françoise Zonabend και εκδόθηκε από τη Mission du patrimoine ethnologique το 1998.

Μεταξύ του 1998 και του 2001 ήμουν μέλος της συντονιστικής επιτροπής του σκανδιναβικού ερευνητικού δικτύου και προγράμματος «Λαογραφία, πολιτισμική κληρονομιά και πολυπολιτισμικότητα». Το δίκτυο χρηματοδοτήθηκε από τη Σκανδιναβική Ακαδημία Προηγμένων Μελετών (NorFa), ενώ η Κοινή Επιτροπή των Σκανδιναβικών Ερευνητικών Συμβουλίων για τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες (NOS-H) χρηματοδότησε τη δική μου έρευνα. Πέραν αυτών των δύο οργανισμών και της γενναιοδωρίας τους, επιθυμώ να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στα μέλη του πολυεθνικού μας δικτύου, καθώς και στους συναδέλφους-μέλη της ομάδας καθοδήγησης: την καθηγήτρια της Ακαδημίας Anna-Leena Siikala, τον καθηγητή Barbro Klein, τον διευθυντή του Σουηδικού Κολεγίου Προηγμένων Μελετών στις Κοινωνικές Επιστήμες (SCASS) της Ουψάλα στη Σουηδία και τον αναπληρωτή καθηγητή Stein R. Mathisen στο Finnmark College της Άλτα στη Νορβηγία. Η εργασία του δικτύου και του ερευνητικού προγράμματος παρουσιάζεται εκτενώς σε δύο βιβλία. Το *Folklore, Heritage Politics and Ethnic Diversity: A Festschrift for Barbro Klein* (Λαογραφία, πολιτική της κληρονομιάς και εθνική ποικιλομορφία: Ένα αφιέρωμα στον Barbro Klein) εκδόθηκε το 2000 από το Πολυπολιτισμικό Κέντρο της Μποτσούρκα στη Σουηδία. Το δεύτερο, με τίτλο *Creating Diversities: Folklore, Religion and the Politics of Heritage* (Δημιουργία ποικιλομορφίας: Λαογραφία, θρησκεία και πολιτικές της κληρονομιάς), εκδόθηκε το 2004 στη σειρά Studia Fennica Folkloristica.

Το φθινόπωρο του 1999 είχα τη χαρά να εργαστώ για τρεις μήνες ως επισκέπτης ερευνητής στο Κέντρο για τη

Μελέτη του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού (SEK) του Πανεπιστημίου του Μπέργκεν της Νορβηγίας. Με την ευκαιρία της παρούσας δημοσίευσης επιθυμώ να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στην καθηγήτρια Siri Meyer, που με προσκάλεσε να συμμετάσχω στο ερευνητικό πρόγραμμα του SEK «Το νέο» («Det Nye»). Μεταξύ των πολλών συναδέλφων στο Μπέργκεν, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τις καθηγήτριες Bente Alver και Torunn Selberg του Τμήματος Πολιτιστικών Μελετών και Ιστορίας της Τέχνης (Institutt for Kulturstudier og Kunsthistorie, IKK). Ευχαριστώ επίσης τη γυναίκα που προκάλεσε την επίσκεψή μου εκεί, τη Line Alice Ytrehus, καθώς και τον σύζυγό της Hans-Jakob Ågotnes. Από τις αρχές του 2001 έχω καταφέρει να συγκεντρωθώ αναπόσπαστος στις έρευνές μου ως ερευνητής στην Ακαδημία της Φινλανδίας. Ευχαριστώ το Ερευνητικό Συμβούλιο για τον Πολιτισμό και την Κοινωνία της Ακαδημίας που μου παραχώρησε τη θέση αυτή, καθώς και την καθηγήτρια της Ακαδημίας Anna-Leena Siikala, που με συμπεριέλαβε στην ομάδα ερευνητών της για την εργασία «Μύθος, ιστορία, κοινωνία: Εθνοτικές/εθνικές παραδόσεις την εποχή της παγκοσμιοποίησης».

Εκτός από όσους έχω ήδη αναφέρει, θα ήταν βασική μου παράλειψη να μην ευχαριστήσω τα ακόλουθα άτομα, τα οποία έχουν υπάρξει για μένα πηγή έμπνευσης, υποστήριξης και αναγνώρισης: τη σύζυγό μου Mikako Iwatake (Πανεπιστήμιο του Ελσίνκι), τον αδελφό μου Veikko Anttonen (Πανεπιστήμιο του Τούρκου), τον Pasi Saukkonen (Πανεπιστήμιο του Ελσίνκι), τη Leila Virtanen, τη Lotte Tarkka, την Ulla-Maija Peltonen και τη Laura Stark (Πανεπιστήμιο του Ελσίνκι), τη Senni Timonen (Λαογραφικά Αρχεία της Εταιρείας Φινλανδικής Λογοτεχνίας στο Ελσίνκι), τον Seppo Knuuttila (Πανεπιστήμιο του Γιόένσου), τον Jorma Kalela (Πανεπιστήμιο του Τούρκου), τον Bo Lönnqvist (Πανεπι-

στήμιο της Γυβάσκυλα), τον Roger D. Abrahams (Πανεπιστήμιο της Πεννσυλβάνια), τον Alan Dundes (Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας, Μπέρκλεϊ), τους Orvar Löfgren και Jonas Frykman (Πανεπιστήμιο του Λουντ), τη Regina Bendix (Πανεπιστήμιο του Γκαίτινγκεν) και τον Ülo Valk (Πανεπιστήμιο του Ταρτού).

Μια προηγούμενη εκδοχή του Κεφαλαίου 1 δημοσιεύτηκε με τον τίτλο «Folklore, Modernity, and Postmodernism: A Theoretical Overview» («Λαογραφία, νεωτερικότητα και μεταμοντερνισμός: Μια θεωρητική συνόψιση»), στο *Nordic Frontiers: Recent Issues in Modern Traditional Culture in the Nordic Countries* (Σκανδιναβικά σύνορα: Πρόσφατα ζητήματα της σύγχρονης παραδοσιακής κουλτούρας στις σκανδιναβικές χώρες), το οποίο επιμελήθηκαν οι Pertti J. Anttonen και Reimund Kvideland (Turku: NIF Publications, 1993, σελ. 17-33). Το Κεφάλαιο 5 δημοσιεύτηκε αρχικά με τον τίτλο «Nationalism, Ethnicity, and the Making of Antiquities as a Strategy in Cultural Representation» («Εθνικισμός, εθνικότητα και η δημιουργία των αρχαιοτήτων ως στρατηγικές στην πολιτισμική αναπαράσταση») στο περιοδικό της Φινλανδικής Εταιρείας Ανθρωπολογίας *Suomen Antropologi* (19/1, 1994, σελ. 19-42). Το κεφάλαιο αυτό έχει αναθεωρηθεί. Το Κεφάλαιο 6 δημοσιεύτηκε αρχικά με τον τίτλο «Introduction: Tradition and Political Identity» («Εισαγωγή: Παράδοση και πολιτική ταυτότητα») στο *Making Europe in Nordic Contexts*, το οποίο επιμελήθηκε ο Pertti J. Anttonen (Turku: NIF Publications, 1996, σελ. 7-40). Έχει αναθεωρηθεί και επίσης περιλαμβάνει υλικό από το κείμενο «Nationalism in the Face of National and Transnational Integration and European Union Federalism» («Εθνικισμός εν όψει της εθνικής και διεθνικής ολοκλήρωσης και του φεντεραλισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης»), που δημοσιεύτηκε στο *Identities in Transition: Perspectives on Cultural Interaction and*

Integration (Ταυτότητες σε μετάβαση: Απόψεις για την πολιτισμική αλληλεπίδραση και ολοκλήρωση), το οποίο επιμελήθηκαν οι Jarmo Kervinen, Anu Korhonen και Keijo Virtanen (Turku: Turun yliopisto, 1996, σελ. 67-84).

Το Κεφάλαιο 7 αρχικά δημοσιεύτηκε με τον τίτλο «Τι είναι παγκοσμιοποίηση;» στο περιοδικό της Νορβηγικής Λαογραφίας *Norveg* (42/1, 1999, σελ. 3-18) και έχει αναθεωρηθεί. Το Κεφάλαιο 8 δημοσιεύτηκε αρχικά με τον τίτλο «Cultural Homogeneity and the National Unification of a Political Community» («Πολιτισμική ομοιογένεια και η εθνική ενοποίηση μιας πολιτικής κοινότητας») στο *Folklore, Heritage Politics and Ethnic Diversity: A Festschrift for Barbro Klein*, το οποίο επιμελήθηκε ο Pertti J. Anttonen σε συνεργασία με τους Anna-Leena Siikala, Stein R. Mathisen και Leif Magnusson (Botkyrka: Multicultural Centre, 2000, σελ. 253-278). Το κεφάλαιο αυτό έχει αναθεωρηθεί. Το Κεφάλαιο 9 δημοσιεύτηκε αρχικά με τον τίτλο «Folklore, History, and “the Story of Finland”» («Λαογραφία, ιστορία και “η ιστορία της Φινλανδίας”») στο *Dynamics of Tradition: Perspectives on Oral Poetry and Folk Belief. Essays in Honour of Anna-Leena Siikala on her 60th Birthday, 1st January 2003 (Η δυναμική της παράδοσης: Απόψεις για την προφορική ποίηση και τη λαϊκή πίστη. Μελέτες προς τιμήν της Anna-Leena Siikala για τα 60ά της γενέθλια, 1η Ιανουαρίου 2003)*, το οποίο επιμελήθηκε η Lotte Tarkka (Helsinki: Studia Fennica Folkloristica, 2003, σελ. 48-66). Η αναθεωρημένη εκδοχή του περιλαμβάνει επίσης υλικό από το άρθρο «Tradition, Modernity and Otherness: On the Political Role of History, Ethnic Diversity and “Fold Tradition” in the Making of Modern Finland» («Παράδοση, νεωτερικότητα και ετερότητα: Περί του πολιτικού ρόλου της ιστορίας, της εθνικής διαφοροποίησης και της “λαϊκής παράδοσης” στη δημιουργία της σύγχρονης Φινλανδίας»), που δημοσιεύτηκε στο *Forestillinger om*

«den andre»: *Images of Otherness*, το οποίο επιμελήθηκε η Line Alice Ytrehus (Kristiansand, Νορβηγία: Høyskoleforlaget/Norwegian Academic Press, 2001, σελ. 58-83).

Παρά το γεγονός ότι τα περισσότερα κεφάλαια βασίζονται σε προγενέστερα δημοσιευμένα άρθρα και κείμενα, το βιβλίο δεν μπορεί να χαρακτηριστεί μια ανθολογία κειμένων. Τα κεφάλαια του παρόντος βιβλίου έχουν σκοπό να αποτελέσουν ένα σύνολο τόσο θεωρητικών βάσεων όσο και πρακτικών εφαρμογών, με τελικό σκοπό τη διατύπωση μιας επιστημονικής πρότασης σχετικά με το εν λόγω θέμα, τις έννοιες της παράδοσης και της νεωτερικότητας στη λαογραφική επιστημονική σκέψη, εντός ενός ιστορικά και κοινωνικοπολιτικά δεδομένου πλαισίου άσκησής της. Ευχαριστώ τους δύο ανώνυμους κριτές για τις πολύτιμες γνώσεις τους και για τη βοήθειά τους στην οριστικοποίηση της τελικής μορφής του κειμένου. Ευχαριστώ επίσης τη Leila Virtanen για τον έλεγχο των λεκτικών ατοπημάτων, καθώς και τη Maria Vasenkari για την κατάρτιση του ευρετηρίου ονομάτων στο τέλος του βιβλίου. Είναι τιμή μου που το βιβλίο αυτό εκδίδεται από την Εταιρεία Φινλανδικής Λογοτεχνίας στη σειρά Studia Fennica.

Ελσίνκι, 22 Ιουνίου 2004

Pertti J. Anttonen